

Ιστορία της Θεσσαλονίκης

SALONICA

A street scene in Turkish Quarter.

E.W.H.

Στις αρχές του 20ο αιώνα η Θεσσαλονίκη διεκδικούσε τη θέση της δεύτερης σημαντικότερης πόλης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήταν, χωρίς αμφιβολία, η πιο προοδευτική και φιλελεύθερη πόλη και το επίκεντρο των Βαλκανίων. Διοικητικά, ήταν η πρωτεύουσα του Βιλαετίου Θεσσαλονίκης το οποίο είχε πληθυσμό 1.100.000 άτομα. Το βιλαέτι χωριζόταν σε τρία σαντζάκια (νόμους): της Θεσσαλονίκης, των Σερρών και της Δράμας. Το σαντζάκι της Θεσσαλονίκης χωριζόταν επίσης σε δεκατρείς καζάδες (επαρχίες) που διαιρούνταν με τη σειρά τους σε ναχιέδες (περιοχές) συνοικίες (αστικές περιοχές) χωριά και τσιφλίκια. Η στρατηγική της θέση στον ομφαλό των Βαλκανίων, ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας της με την παρουσία των διάφορων εθνοτήτων και των Φραγκολεβαντίνων, η άμεση επαφή της με τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, η πλουτοπαραγωγική ενδοχώρα, ο συσσωρευμένος αμύθητος πλούτος ορισμένων οικογενειών, η ισχυρή μεσαία αστική της τάξη και η έντονη καλλιτεχνική, φιλολογική και εκπαιδευτική ζωή την καθιστούσαν μια από τις πιο ενδιαφέρουσες πόλης της ανατολικής Μεσογείου, ένα περιβάλλον γεμάτο ορμή και ζωντάνια.

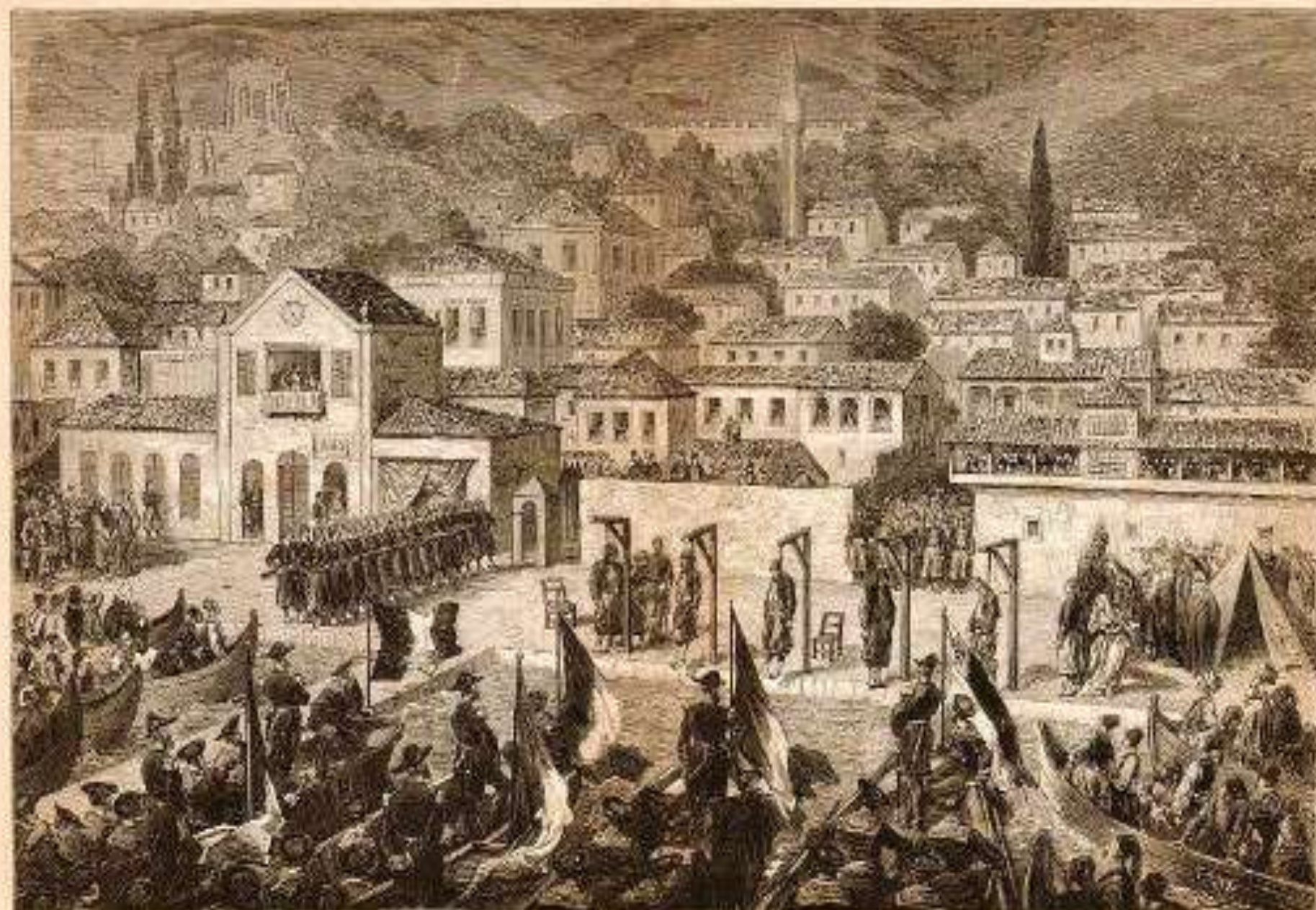
- Οι επιχειρούμενες απογραφές διέφεραν ριζικά μεταξύ τους ανάλογα με το θρήσκευμα, την εθνικότητα ή τους απώτερους σκοπούς εκείνων που διενεργούσαν την απογραφή, απηχούσαν δε πολύ περισσότερο τις απόψεις των απογραφέντων παρά την ακριβή εθνολογική κατάσταση. Το 1903 η Διεύθυνση Απογραφής του Βιλαετίου εξέδωσε προσαρμοσμένα στατιστικά στοιχεία της απογραφής του 1883 με βάση το θρήσκευμα, από τα ληξιαρχικά στοιχεία των διαφόρων διοικητικών μονάδων. Το 1912 ο πληθυσμός της πόλης εκτιμάται στις 155.000 λόγω της μετανάστευσης πολλών χιλιάδων από τη μακεδονική ενδοχώρα και της σημαντικής επέκτασης της «εκτός των τειχών» πόλης. Αναμφίβολα, η οικονομική δύναμη της πόλης βρισκόταν κατά πολύ μεγάλο βαθμό στα χέρια των Εβραίων καθώς ήλεγχαν πάνω από το 80% της οικονομίας της πόλης αλλά και της ευρύτερης μακεδονικής ενδοχώρας, περιλαμβανομένης και της Αλβανίας, με πληθυσμό γύρω στα 4.000.000. Η Θεσσαλονίκη τροφοδοτούσε τα δευτερεύοντα αστικά κέντρα και την ύπαιθρο της Μακεδονίας με όλα τα αγαθά και συγχρόνως απορροφούσε σχεδόν όλη την παραγωγή σε αγροτικά προϊόντα (σιτηρά, καπνά, μετάξι κ.ά.) και όλο τον ορυκτό πλούτο για εξαγωγή.

- Ορισμένα μέλη της κοινότητας είχαν την ελληνική ή τη ρωσική υπηκοότητα, ενώ υπήρχε και περιορισμένος αριθμός σλαβόφωνων από τα γύρω χωριά καθώς και μεγάλος αριθμός Βλάχων με τη δική τους γλώσσα. Στους κόλπους της υπήρχε σημαντικός αριθμός εμπόρων χονδρικής και λιανικής. Η μουσουλμανική κοινότητα, που αντιστοιχούσε γύρω στο 25% του πληθυσμού, ήταν η πιο ανομοιογενής. Οι Ντονμέδες (=εξισλαμισμένοι Εβραίοι) αποτελούσαν κάτι λιγότερο από το ήμισυ του πληθυσμού, με γύρω στα 11.000 άτομα όλοι τους ήταν Οθωμανοί υπήκοοι, με γλώσσα την τουρκική και την ισπανοεβραϊκή και έθιμα κυρίως εβραϊκά. Ήταν κατά κύριο λόγο δημόσιοι υπάλληλοι, έμποροι, διατηρούσαν ορισμένες βιομηχανίες, ενώ ήλεγχαν απόλυτα τον τουρκικό τύπο. Ήταν η μόνη κοινότητα που εμφανιζόταν ιδιαίτερα ανταγωνιστική προς την ελληνική και πάντα με αρνητική διάθεση. Ιδιάζοντα ρόλο στη ζωή πολλών μουσουλμάνων είχαν τα θρησκευτικά μυστικιστικά τάγματα, με σημαντικότερα αυτά των Μεβλεβί τα μέλη του ήταν γνωστά και ως περιστρεφόμενοι δερβίσηδες- των Μπεκτασί και των Μελαμί, όλα με σημαντική παρουσία στη Θεσσαλονίκη.

- Η βουλγαρική κοινότητα αποτελούνταν από σλαβόφωνους με βουλγαρική συνείδηση, που είχαν εγκατασταθεί μόνιμα στη Θεσσαλονίκη από τη γύρω ύπαιθρο και από τη μακεδονική ενδοχώρα, καθώς και από πολλούς εποχιακούς, όπως μαθητές στα βουλγαρικά σχολεία, εργάτες και υπηρετικό προσωπικό. Ήταν στην πλειονότητά τους χριστιανοί ορθόδοξοι υπαγόμενοι στην Εξαρχία, ενώ υπήρχαν και αρκετοί Ουνίτες. Αριθμητικά, μαζί με τους εποχιακούς, υπολογίζονταν γύρω στις 5.000 με 6.000. Η σερβική παροικία ήταν ολιγάριθμη με λιγότερα από 500 άτομα, κυρίως Σέρβοι υπήκοοι, χριστιανοί ορθόδοξοι και με γλώσσα τα σερβικά. Το εκτελεστικό της Οργάνωσης Θεσσαλονίκης αποφάσισε τη δολοφονία του (;) και στις αρχές Ιουλίου ο υπαξιωματικός Παναγιώτης Παπατζαντεάς, όπως αναφέρει ο ίδιος στα απομνημονεύματά του, τον εκτέλεσε στο σπίτι του, δίπλα στον ναό του Αγίου Κωνσταντίνου σε πάροδο της λεωφόρου Χαμιντιέ. Στις 26 Ιουλίου η πόλη ταρακουνήθηκε από εκρήξεις βομβών στο αυστριακό ταχυδρομείο στον Φραγκομαχαλά και στο ντεπό των τραμ στην ανατολική Θεσσαλονίκη, χωρίς να υπάρξουν ανθρώπινα θύματα.

91. - SALONIQUE. - Vue Panoramique

- Το Γενικό Προξενείο της Ελλάδας στη Θεσσαλονίκη πλαισίωσαν από τον Μάρτιο του 1912 ο Ανδρέας Παπαδιαμαντόπουλος ως γενικός πρόξενος, με υποπρόξενο τον Κωνσταντίνο Ρέντη και διερμηνείς τους Μιλτιάδη Τέρκα και Αναστάσιο Νάλτσα. Στις 12 Ιουλίου ήρθε από το προξενείο Φιλιππούπολης ως διερμηνέας ο Αντώνιος Ζώτος και μέσα στο καλοκαίρι ο Ιωάννης Κονταλέξης ως διευθυντής του προξενείου. Στις 5 Σεπτεμβρίου αναχώρησε για την Αθήνα ο Παπαδιαμαντόπουλος με την οικογένειά του και επανέκαμψε στις 24 Σεπτεμβρίου. Στις 18 Σεπτεμβρίου οι αρχές διέκοψαν την τηλεγραφική επικοινωνία με τις βαλκανικές περιοχές και την αποστολή κωδικοποιημένων μηνυμάτων, ενώ στις 27 Σεπτεμβρίου οι αστυνομικές αρχές ξεκίνησαν την καταγραφή όλων των Ελλήνων. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι την 1η Οκτωβρίου οι ελληνικές τράπεζες Τράπεζα της Ανατολής και Τράπεζα Αθηνών τέθηκαν υπό την προστασία του γαλλικού προξενείου. Ο Γεννάδιος έφθασε στη Θεσσαλονίκη στις 5 Αυγούστου και παρέμεινε στη θέση αυτή έως τον θάνατο του το 1951.

- Τις πρώτες μέρες μετά την απελευθέρωση (26-10-1912) η κατάσταση στην πόλη αλλά και στη γύρω περιοχή ήταν πολύ δυσάρεστη. Οι αιχμάλωτοι Τούρκοι στρατιώτες κυκλοφορούσαν στους δρόμους πειναλέοι και ρακένδυτοι. Με αποτέλεσμα να δημιουργούνται επεισόδια με τον πληθυσμό και τις αρχές. Η οικονομική δραστηριότητα είχε παγώσει και στην αγορά εμφανίσθηκαν ελλείψεις ειδών πρώτες ανάγκης. Στις 2 Νοεμβρίου μοίρα του ελληνικού στόλου με επικεφαλής το θεώρησαν Αβέρωφ, κατέλαβε το Άγιον Όρος. Το αντιτορπιλικό Θύελλα αποβίβασε στη Δάφνη ανήγα από 40 άντρες, οι οποίοι ανέβηκαν και απελευθέρωσαν τις Καρυές, ενώ τα ανιχνευτικά Ιέραξ και Πάνθηρ κατευθύνθηκαν προς την Ιερισσό, αποβίβασαν 200 άντρες και κατέλαβαν τη διώρυγα του Ξέρξη. Την ίδια μέρα άρχισαν σιγά σιγά να ανοίγουν τα περισσότερα εβραϊκά καταστήματα. Το βράδυ το διοικητικό συμβούλιο του γυμναστικού συλλόγου Ηρακλής πλαισιωμένο από τα μέλη του Εθνικού Κέντρου Θεσσαλονίκης Νικόλαο Μάνο και Δημήτριο Κοντορέπα και δήλωσε εκ μέρους των μελών του την επιθυμία να προσφέρουν στην πατρίδα και στον στρατό τις υπηρεσίες τους. Ο Νικόλαος συγκινημένος από την προσφορά, τους είπε ότι δεν υφίσταται τέτοια επείγουσα ανάγκη και τους παρότρυνε να καταταγούν στη χωροφυλακή που είχε μεγάλη ανάγκη ενίσχυσης.

- Η πρόταση έγινε αμέσως δεκτή από τους εθελοντές αλλά και από τον διοικητή της χωροφυλακής Μομφεράτο και έτσι δημιουργήθηκε το Σώμα Οδηγών Χωροφυλακής που δραστηριοποιήθηκε από τις αρχές Νοεμβρίου του 1912 έως τα τέλη Φεβρουαρίου του επομένου έτους. Επειδή όμως ανέκυψε θέμα οπλισμού, αποφασίστηκε να δοθούν όπλα μόνο σε ορισμένα μέλη του συλλόγου που θα εκτελούσαν φορώντας άσπρα περιβραχιόνια με μπλε κεφάλαιο . Η περίθαλψη των χιλιάδων τραυματιών και ασθενών ήταν σημαντική προτεραιότητα για τις ελληνικές αρχές, σε μία πόλη που δεν είχε την κατάλληλη υποδομή. Στη Θεσσαλονίκη συνέρρευσαν επίσης δεκάδες επώνυμοι των Αθηνών, είτε για να επανδρώσουν δημόσιες υπηρεσίες είτε για να βοηθήσουν στα νοσοκομεία. Τα καλά ξενοδοχεία της πόλης είχαν γεμίσει και πολλοί αναγκάζονταν να μείνουν σε πανσιόν και ενοικιαζόμενα δωμάτια. Τα προβλήματα δημόσιας τάξης συνεχίζονταν. Ο Ρακτιβάν σε τηλεγράφημα του της 4 Νοεμβρίου προς τον Βενιζέλο επισήμανε ορισμένες αδυναμίες. Ανέφερε ότι ο Γερμανός πρόξενος σε συνάντηση που είχε μαζί του ομολόγησε ότι την πρώτη μέρα εισόδου των Βουλγάρων και μετά άρχισαν οι παρεκτροπές και τους μιμήθηκαν και Έλληνες φαντάρτοι. Θεώρησε επίσης απαραίτητη την άμεση απομάκρυνση των Τούρκων αιχμαλώτων και ειδικά των χωροφυλάκων που παρενοχλούσαν συνεχώς των πληθυσμό. Οι ελληνικές αρχές αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα με τις εβραϊκές, βουλγάρικες και τουρκικές εφημερίδες που εκδίδονται στη Θεσσαλονίκη και που αναμόχλευαν πάθη κατά των Ελλήνων.

VIA PARIS 107

SALONIQUE. — La Citadelle. — SALONICA. — The Citadel.

- Μετά την απελευθέρωση οι εφημερίδες που κυκλοφορούσαν στη Θεσσαλονίκη, εκτός από τις ελληνικές που προαναφέρθηκαν, ενώ τρεις μέρες μετά την είσοδο των Βουλγάρων στην πόλη εμφανίστηκαν οι βουλγαρικές.
- Τι συνθήκες επικράτησαν στην πόλη τις πρώτες τέσσερις μέρες μετά την παράδοση της;
- Η υπέρμετρη χαρά του ελληνικού πληθυσμού και των Ελλήνων στρατιωτών είναι δεδομένη. Όπως δεδομένη είναι και η υπέρμετρη ανησυχία του μουσουλμανικού πληθυσμού και των μουσουλμάνων προσφύγων που είχαν συρρεύσει κατά χιλιάδες στην πόλη. Η πολυπληθέστατη εβραϊκή κοινότητα τηρούσε στάση αναμονής, αλλά ήταν ιδιαίτερα ανήσυχη για το τι της επιφύλασσε το μέλλον κάτω από την ελληνική κυριαρχία. Η διατήρηση της δημόσιας τάξης ήταν ακόμα στα χέρια της τουρκικής αστυνομίας και χωροφυλακής σύμφωνα με το άρθρο 6 του πρωτοκόλλου παράδοσης και της απαίτησης των προξένων. Δεν χωρά αμφιβολία ότι τις πρώτες αυτές ημέρες υπήρξαν ακρότητες εκ μέρους Ελλήνων και Βούλγαρων, οπλιτών και πολιτών, εναντίον μουσουλμάνων και Εβραίων κατοίκων με κίνητρα την κλοπή, ξεκαθάρισμα λογαριασμών και μίσος μετά από πέντε σχεδόν αιώνες κατοχής.

